

ЖИНОЯТЧИЛИКНИНГ ВИКТИМОЛОГИК ТАВСИФИ**Ҳакимжонов Ўқтамжон Анваржон ўғли***Ўзбекистон Республикаси Ички Ишлар Вазирлиги Академияси Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти йўналиши 3-босқич курсанти*

Аннотация: *Мазкур мақолада биз жиноятчиликнинг виктимологик тавсифи таҳлилини амалга оширамиз ва мулоҳазаларимизни баён қиламиз.*

Калит сўзлар: *киберхавфсизлик, қонуний жиҳат, сиёсат, инсон омили, этика, риск, еркинлик, давлат органлари, ташилот.*

Дунёда глоблалашувнинг жадаллашуви зўравонликнинг ортаётганлигидан далолат бермоқда. БМТнинг маълумотларига кўра, «2019 йил дунё бўйлаб ўтказилган адиқот натижалари, дунёдаги 35 % аёллар умри давомида ҳеч бўлмаса бир маротаба жисмоний, руҳий зўрликка дучор бўлганлигини кўрсатмоқда. 2018-2019 йилларда дунёда аниқланган одам савдоси қурбонларининг 72 % ни аёллар, жумладан вояга етмаган қизлар (23 %), шу билан бирга, болалар савдосининг ҳар беш қурбонидан тўрттасини қиз болалар ташкил этган» 1лиги боис, шахсга қарши зўрлик ишлатиб

одир этиладиган жиноятлар виктимологик профилактикасининг методологик асосларини такомиллаштириш, мазкур тизимни ривожлантириш, шахснинг бузилган укуқларини тиклашнинг самарали механизмларини ишлаб чиқиш зарурати авжудлигини кўрсатмоқда. Жаҳонда шахсга қарши зўрлик ишлатиб содир этиладиган жиноятларнинг виктимологик профилактикаси, уни жиноят-ҳуқуқий ва риминологик жиҳатдан ҳуқуқий тартибга солишнинг ўзига хос йўналишларини аниқлаш асосида мазкур соҳани такомиллаштириш, миллий қонунчиликни халқаро тандартларга мослаштириш ва бу борада давлатлараро ҳамкорликни кучайтириш тенденцияси кузатилмоқда. Жумладан, жиноятчиликка қарши курашиш, зўрлик феноменининг вужудга келиши, зўравон шахсининг хусусиятлари, зўрлик ишлатиб

одир этиладиган жиноятларнинг олдини олиш, мазкур жиноятларнинг криминологик, виктимологик тавсифи, аҳоли виктимлиги даражасини аниқлаш, ахсни зўравонликдан ҳимоя қилишнинг самарали чораларини ишлаб чиқиш, бу борадаги халқаро ҳуқуқ нормаларини миллий қонунчиликка имплементация қилиш долзарб ҳисобланади. Республикамизда жиноятлар виктимлигининг олдини олишга доир ўзига хос миллий тизим ва норматив-ҳуқуқий асослар яратилиб, уни халқаро стандартларга мувофиқлаштиришга аҳамият берилганлиги натижасида уқароларни турли ҳуқуқбузарликлар ва жиноятлардан муҳофаза қилиш масалаларига давлат сиёсати даражасида эътибор қаратилмоқда. Шу нуқтаи назардан, «жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилигини такомиллаштириш ва либераллаштириш, алоҳида жиний қилмишларни декриминаллаштириш, жиний азолар ва уларни ижро этиш тартибини инсонпарварлаштириш, жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликлар виктимлигининг олдини олиш борасидаги

фаолиятни мувофиқлаштириш ва унинг самарадорлигини ошириш» суд-ҳуқуқ соҳасини ривожлантиришнинг устувор йўналишлари қаторида белгиланиб, бу соҳани тадқиқ этиш шахсга қарши зўрлик ишлатиб содир этиладиган жиноятлар учун жазо айинлашда жабрланувчи хулқ-атворини эътиборга олиш ва ушбу жиноятлар иқтимологик профилактикасини такомиллаштириш ва уни тадқиқ этишнинг муҳим аҳамият касб этишини кўрсатмоқда.

«Шахсга қарши зўрлик ва зўрлик ишлатиб содир этиладиган жиноятлар ҳамда мазкур жиноятлар виқтимологик профилактикасининг умумий тавсифи» деб номланиб, унда шахсга қарши зўрлик ишлатиш ва зўрлик ишлатиб содир

тиладиган жиноятлар тушунчаси ва уларнинг турлари; шахсга қарши зўрлик ишлатиб содир этиладиган жиноятларда жабрланувчи шахсининг вужудга келиши;

шахсга қарши зўрлик ишлатиб содир этиладиган жиноятлар виқтимологик профилактикаси, унинг мақсад ва вазифаларининг таҳлили тадқиқ қилинган.

зўрлик», «зўрлик ишлатиб», «жисмоний ва руҳий зўрлик» тушунчаларига жисмоний ва руҳий зўрлик бир-биридан содир этиш усули ва воситаларига кўра фарқ илиши асосланган. Жисмоний зўрлик туфайли жабрланувчига тан жароҳати етказилади ёки инсоннинг хулқи, ҳаракат эркинлиги чекланади. Унинг организмда органик ёки функционал ўзгаришлар рўй беради, руҳий зўрликда эса бевосита инсон

руҳиятига таъсир этади, руҳий жароҳат етказилади ёки унинг хоҳиш-иродаси эркинлигига салбий таъсир кўрсатилади. Жисмоний зўрлик деганда, инсоннинг

ошқа шахс томонидан муайян ҳаракат қилиш ёки уни қилмасликка доир ихтиёридан, яъни ўзининг хулқ-атвори, хатти-ҳаракатини бошқаришдан маҳрум

тишга қаратилган жисмоний (зўрлик билан ёпиқ хонага киритиш, уриш ва зарбалар бериш билан боғлиқ) таъсир ўтказиши тушунилади. Бундай вазиятда

ажбурланувчи бошқа шахснинг қўлидаги қуролга айланади ва унинг таъсирида содир этган қилмиши учун жиноий жавобгарликка тортилмайди. Бироқ жисмоний

зўрлик шахсда ўзининг ҳаракатини бошқара олиш имконияти сақланган бўлса, у ҳолда етказилган зарар учун жиноий жавобгарлик ЖКнинг 38-моддасидаги оидаларга

мувофиқ ҳал этилади. Агар жисмоний зўрликнинг жадаллигини (масалан, абрланувчининг юзига бир шапалоқ уриш) енгил осон бўлса ва шу туфайли

мажбурлашга дучор бўлган шахс уни зарарсизлантириш ёки енгилга қодир бўлса, ундай вазиятда у онгли равишда танлаб ҳаракат қилиш имкониятига эга бўлади.

Жиноятларнинг виқтимологик профилактикаси уни амалга оширувчи

убъектларнинг турли кўринишдаги жиноятлардан жабрланиб қолишларини олдини олиш ҳамда уларнинг виқтимлик даражасини камайтириш, жабрланувчи

ўлиб қолишга мойиллиги ва унга имкон берувчи сабаб ва шартшароитларни бартараф этиш мақсадида амалга оширадиган фаолиятдир.

АДАБИЁТЛАР:

1. “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonun // 2014

2. “Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jamoat xavfsizligini ta’minlash sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Prezident Qarori // 2019

3. O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi hay’atining kengaytirilgan yig‘ilishidagi Prezident Shavkat Mirziyoyevning nutqi // 2021

4. Арипова, А. Х. (2021). Нутқ моҳиятини ташкил этувчи муҳим восита. Scientific progress, 1(6).